

EPISTEMOLOGICAL STUDIES IN PHILOSOPHY,
SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ISSN 2618-1274 (Print), ISSN 2618-1282 (Online)

Journal home page: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/index>

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Олег Романович ПЕТРИК

Аспірант кафедри журналістики і міжнародних відносин, Київський університет культури, вул. Є.Коновальця, 36, Київ, 01042, Україна

E-mail: o.petryk.ca@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8133-6064>

УДК 327:392.352

Oleh PETRYK

Ph.D. Student of Journalism and International Relations Department, Kyiv University of Culture, 36 Ye.Konovaltsya St., Kyiv, 01042, Ukraine

МІСТА-ПАРТНЕРИ: ІСТОРИЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ
МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ

Received 02 November 2024; revised 27 November 2024; accepted 05 December 2024

DOI: 10.15421/352454

Анотація

Стаття присвячена дослідженню історичного контексту розвитку міст як суб'єктів міжнародних відносин, їх еволюційної трансформації від політико-безпекових уній, крізь політико-релігійні союзи до великих міст агломерацій, здатних вести самостійну міжнародну діяльність з врахуванням власних соціально-економічних, культурно-освітніх інтересів своїх жителів. За допомогою міждисциплінарного підходу, що об'єднує й історичний, й правовий, й політологічний, й управлінський напрямки вдалося виявити багатогранність використання таких понять, як «міста-партнери», «міста-побратими», «муніципальне співробітництво», «децентралізована співпраця міст» тощо, що доводить недостатню вкорисаність їх використання як синонімічних дефініцій, що вказують на позаурядовий, горизонтальний міжнародний рівень співпраці між окремими локальними суб'єктами.

В процесі дослідження було окреслено критерії вибору міста-партнера. Висвітлено історичний шлях становлення всесвітніх й регіональних міжнародних організацій та об'єднань муніципального спрямування, що розробляли рекомендації поглибленого співробітництва між містами різних політичних систем для обміну досвідом, поглиблення співпраці в середовищі сучасного управління в умовах урбанізації. Доведено, що такі ініціативи побудовані на інтеркультурному співробітництві, основах міжнародного й національного права, що посилює імідж та зовнішньополітичні інтеграційні стратегії держави в цілому.

Ключові слова: децентралізація, міста-партнери, міжнародна співпраця, муніципальне співробітництво.

PARTNER CITIES: HISTORICAL AND LEGAL ASPECTS OF
INTERNATIONAL COOPERATION

Abstract

The article is devoted to the study of the historical context of the cities' development as subjects of international relations, their evolutionary transformation from political and security unions, through political and religious unions to large agglomerations capable of conducting independent international activities, taking into account their own socio-economic, cultural and educational interests of their residents. Using an interdisciplinary approach that combines historical, legal, political science, and management disciplines, the author has revealed the multifaceted use of such concepts as «partner cities», «twin cities», «municipal cooperation», «decentralized cooperation of cities» etc., which proves that their use as synonymous definitions indicating a non-governmental, horizontal international level of cooperation between individual local actors is not sufficiently regulated.

The study outlined the criteria for selecting a partner city. The historical way of the formation of global and regional international organizations and associations of municipalities, which developed recommendations for in-depth cooperation between cities of different political systems to exchange experience, deepening of cooperation in the environment of modern management in the context of urbanization, is highlighted. It is proved that such initiatives are based on intercultural cooperation, the foundations of the international and national law, which strengthens the reputation and foreign policy integration strategies of the state as a

whole. It has been found that often in the process of decentralization, localization, and manifestation of their own subjectivity, cities are more effective and faster in making decisions, establishing international forms of cooperation, and implementing the most important projects.

Keywords: *decentralization, partner cities, international cooperation, municipal cooperation.*

Вступ.

Процеси демократизації, що активно поширюються світом, тісно пов'язані із загальним трендом децентралізації та локалізації прийняття рішень в межах невеликих спільнот. Важливим аспектом в даному напрямку стала активізація безпосередньої співпраці між містами різних країн, які більш ефективно та проблемоорієнтовано взаємодіють поза урядовим та загальнодержавним рівнями співробітництва. Це дозволяє як розбудувати культурну дипломатію й міжнародний імідж окремих міст й держави в цілому, так і поглиблювати стратегічно важливі напрямки соціально-економічного, культурно-освітнього, екологічного координування спільної діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій.

У науковому просторі важливим аспектом дослідження стали питання ефективності міжнародної співпраці міст-партнерів для посилення децентралізованих мережевих форм взаємодії, як елементу державного управління або виявлення трансрегіональної економічної доцільності, політико-правові передумови муніципального співробітництва, що були висвітлені в дисертаційному дослідженні Богородецької О. «Співробітництво між містами-побратимами України та Польщі в контексті європейської інтеграції». Беззаперечний вклад в аналізі вищезазначених проблем здійснили Гончаренко Т., Демичева А., Лажнік В., Пальоха Н., Радіонова Л., Сидоренко Н., Стрижакова А., Чепеленко А. та інші.

Окремим елементом вивчення стало звернення до міжнародних та національних нормативно-правових актів, зокрема Європейської Хартії місцевого самоврядування (1985) та Закону України про місцеве самоврядування (1997).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми

Дослідження поняття «місто-партнер», його етимологія походження й правове за-

кріплення в нормативних актах демократичних країн та зокрема Європейського Союзу є важливим теоретичним підґрунтям для виявлення спільного та відмінного контексту у розвитку національного місцевого самоврядування, як важливого елементу посилення позаурядового співробітництва між локальними суб'єктами.

Саме тому дослідження історичного, правового аспектів розвитку співпраці між містами-партнерами є вкрай важливим міждисциплінарним аналізом, адже актуалізує усвідомлення ролі міст-партнерів у зростанні міжнародної суб'єктності держави, розширення демократичних принципів та цінностей індивідуального та суспільного розвитку для стратегічного посилення міст й держави.

Постановка завдання дослідження

Метою дослідження даної статті дослідження історичного розвитку та правового забезпечення співпраці між містами-партнерами на міжнародному рівні.

Завданнями статті є проаналізувати теоретико-методологічні підходи становлення поняття «місто-партнер» в міжнародному контексті; розкрити правові засади муніципального партнерства між містами; виявити критерії та умови співпраці вибору потенційного «міста-партнера».

У дослідженні були використані історичний, порівняльний, системний та статистичний методи.

Виклад основного матеріалу.

Транскордонне співробітництво є вкрай актуальною проблемою для України в контексті продовження реформи децентралізації, прагненням міст до міжрегіональної суб'єктності, а також євроінтеграційними прагненнями, що має наблизити її до вступу в Європейський Союз. Це зумовлює важливість дослідження в сучасних умовах таких форм й інструментів міжнародної співпраці як муніципальне співробітництво на рівні «міст-партнерів»

Як зазначає Т. Гончаренко, «зобов'язання України, що обумовлені її інтеграцією до світової спільноти, а також визначення серед пріоритетів зовнішньої політики курсу на європейську інтеграцію, об'єктивно посилюють такий напрямок міжнародних відносин, як міжнародне співробітництво не тільки на державному, а й на локальному рівні [Гончаренко 2012: 443].

Але варто зазначити, що не лише транскордонний контекст різних видів співпраці на рівні місцевого самоврядування визначає важливість взаємодій міст світу, а й тенденції негативного характеру, які часто пов'язуються із гібридністю демократичних режимів, слабкістю впровадження гуманних цінностей, міграційними потоками, загрозами толерування «іншого», слабкістю асиміляції, різними формами дискримінації та прояву ненависті, що важливо нейтралізувати на рівні містян, втілюючи інтеркультурний підхід, інклюзивність, толерантність тощо. Усвідомлене впровадження органами муніципальної влади таких соціальних практик для міст є елементами партнерської допомоги міст-партнерів, обміну їх досвідом та механізмами посилення особистісного та суспільного розвитку в межах локальних спільнот.

Міста в міжнародних відносинах почали набувати все більшої суб'єктності та відігравати роль активного учасника інтернаціональних взаємодій. «Так, з другої половини ХХ ст. все активніше виявляють себе як актори міжнародних відносин надвеликі (глобальні, світові) міста; у полі міжнародних відносин діють агенти, що являють собою міста з будь-якою кількістю населення та ресурсною базою. Вони слугують провідниками державної політики, при цьому вони самі не створюють певних міжнародних стратегій, проте активно включені в міжнародне співробітництво» [Демичева 2014: 72].

У сучасній західній «літературі з'явилося безліч споріднених термінів з терміном «міста-близнюки»: «подвійні міста» (double-cities), «міста-побратими» (fraternal cities), «міста-сестри» (sister cities), «поріднені-міста» (related towns), «з'єднані міста» (connected cities), «транскордонні міста» (trans-border

cities), «двонаціональні міста» (bi-national cities), «міста-сусіди» (neighbourhood cities), «парні міста» (coupled towns), «міста-партнери» (partner cities), «міста-друзі» (friendship towns), «міста-мости» (bridge-towns) тощо. Ці терміни використовувалися безсистемно, часто як синонімічні, хоча повного смислового збігу між ними немає (Радіонова, Семків, 2022). Усі вони використовуються для пояснення міжмуніципальної міжнародної співпраці між містами. У нашому дослідженні більш важливим є визначити особливості розвитку поняття «міста-партнери», виокремивши специфіку їх взаємодії.

Так, В.Лажнік визначає, що «міста-партнери – це міські поселення, між якими укладено угоди про співробітництво (за конкретними проектами чи групами проектів) або підписано угоду про такі наміри. Міста-партнери пов'язані між собою менш стійкими і нерегулярними зв'язками, оскільки співробітництво має менші масштаби і може перериватися на певний час, коли спільні проекти припиняють діяти [Лажнік 2010: 28]. У той же час «формування дієвої мережі побратимських і партнерських зв'язків дає змогу усунути тимчасові бар'єри, що виникають на місцевому рівні, та сприяє розвитку інтеграційних процесів. Для побратимських зв'язків характерні свої ритми, піки активності й спаду, що зумовлює наявність часових зрізів [Лажнік 2009: 128-129].

Міжнародні форми співпраці між містами-партнерами еволюціонували з давніх часів. Виявлення цих системних змін в історичній ретроспективі допоможе охарактеризувати ключові особливості умов та критеріїв відбору партнерів між містами. «Традиційно міста були джерелами політичних, наукових, економічних та культурних ідей, так званіми інноваційними центрами, які стимулювали перетворення суспільства; вони були показниками ефективності управління, джерелами соціальних змін» [Демичева 2014: 71]. Відповідно, міста вважались центрами тяжіння для найсильніших інтелектуалів країни, а їх концентрація в одному просторі породжувала конкурентне середовище, а відповідно й прогресивні зміни цивілізаційного характеру.

Якщо звернутись до розуміння «міжна-

родного співробітництва» як регулярної цілеспрямованої, координованої й взаємовигідної спільної діяльності учасників міжнародних публічних відносин, що здійснюється на основі загально визнаних принципів і норм міжнародного права та спрямована на узгодження їхніх інтересів для досягнення спільних цілей» [Чепеленко 2020], - то перші спроби такого міжнародного співробітництва відбувались в основному між містами (інтелектуальними та економічними центрами), а не імперіями, часто ґрунтуючись на взаємних вигодах сторін чи то у торгівлі, чи то бартерному обміні, чи то спільних інтересах економічного чи безпекового спрямування.

На основі проведеного дослідження, можна виділити наступні етапи становлення міжнародного співробітництва міст, зокрема:

1. У стародавні часи в окремих документах, що фіксуються XV-XIV ст. до н. е., наводяться дипломатичні переписки (Телль-Амарнська переписка) згадуються важливість співпраці між містами; у той час як у Стародавній Греції VIII-IV ст. до н. е. – це були поліси. У цей же період міжнародних дипломатичних зв'язків використовувалась форма гостинності – проксенія, що надавало іноземцю окремі пільги та привілеї, взамін чого проксен ставав ніби посередником й підтримував зв'язки між власним містом і гостинним до нього.

2. Наступним етапом стали «амфіктіонії» - це політично-релігійні союзи, що домовлялись про співпрацю в охороні святилища, дотримання домовленостей між містами (племенами, народами), спільно вводили санкції або вести війну проти порушників взятих зобов'язань.

3. Найбільш яскравим періодом Середньовіччя є розвиток та могутність італійських міст, зокрема Риму, Венеції та Мілану. «Відносини цих міст суттєво впливали на дипломатичну практику абсолютних монархій, що формувалися на території Європи» [Лажнік 2010: 26]. Дипломатичні та партнерські відносини Вавилону, Риму й Афін почали занепадати з часом зростання ролі великих імперій й завершилися Віденським Конгресом (1815 р.), де питання реалізації зовнішньої політики перейшли під виключну компетенцію

національних урядів.

4. Муніципальне співробітництво стало актуальним і в період Другої світової війни, коли дипломатичні зносини між державами проходили на рівні вищих керівників, у той же час позаурядовий спосіб підтримки та розвитку співпраці згадуються між містами Швеції й Фінляндії, а також Ванкувер (Канада) й Одеса (Україна), Ковентрі (Англія) й Сталінград (СРСР), які мали або сильні діаспорні зв'язки, або схожі військові наслідки руйнувань. Після завершення війни був започаткований неформальний рух, що закликав до міжнародної спільноти налагоджувати дружні зв'язки між містами, які функціонували за різних політичних систем, для нівелювання якісних відмінностей й побудови так званої «дипломатії міст».

5. Важливим етапом розвитку співпраці міст з різних країн та континентів формується через організаційні форми й установчі союзи, що фіксують нормативно-правове оформлення статусів міст, їх об'єднань в організації та асоціації, розширені проектної співпраці. Найбільш значимими в історичному контексті є наступні:

1951 р. заснована Рада європейських муніципалітетів.

1957 р. створили Всесвітню федерацію поріднених міст (ВФПМ),

1964 р. створили Асоціацію у зв'язках із радянськими і зарубіжними містами.

1978 р. започатковано програму ООН із населених пунктів - ООН-Хабітат.

1994 р. створення Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи.

2000 р., була проведена перша конференція мерів міст світу «Дипломатія міст».

2002 р. була проведена друга конференція мерів міст в Афінах й прийнято Афінську хартію дипломатії міст.

2004 р. відбувся установчий Конгрес організації «Об'єднані міста та органи місцевого самоврядування» (ОМОМС) в Парижі, що об'єднала Всесвітню федерацію поріднених міст, Міжнародний союз органів місцевого самоврядування, Всесвітню асоціацію найбільших міст (метрополій) й «Метрополіс».

2007 р. на IV Міжнародній конференції

мерів міст світу в Стамбулі в заключному комюніке окреслили роль міст у збереженні миру.

2007 р. Рада європейських муніципалітетів та регіонів спільно з Європейською комісією оголосили про початок програми фінансування «Європа для громадян».

Відповідно, цей процес дозволив окреслити «основні принципи створення побратимських відносин: активний обмін думками, встановлення теплих особистих стосунків керівництва держав (міст, регіонів), зміцнення довіри одне до одного і формування основи для довгострокових взаємовигідних відносин» [Чепеленко 2020].

Щодо українського нормативно-правового поля, то наші муніципалітети встановлюють міжнародні форми співпраці про поріднення, дружбу, співробітництво й партнерство на основі ст. 15 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», де фіксується право органів місцевого самоврядування «входити до відповідних міжнародних асоціацій, інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування» [Закон України Про місцеве самоврядування в Україні 1997]. Відповідні положення співпадають зі ст. 10 Європейської хартії місцевого самоврядування, де вказується, що «органи місцевого самоврядування мають право на умовах, які можуть бути передбачені законом, співробітничати з органами місцевого самоврядування інших держав» [Європейська хартія місцевого самоврядування 1985].

Таким чином, історичний та правовий аналіз міжнародної співпраці міст-партнерів підкреслює зростання ролі міст як учасників трансрегіональних взаємодій, активних гравців в реалізації стратегічно виважених інтересів держави та сприяє більш ефективній інтеграції країн, що розвиваються, до імплементації норм і стандартів більш розвинених сучасних форм децентралізованого управління.

Разом з тим, варто окреслити критерії вибору міста для встановлення партнерських форм співпраці, які кристалізувались в процесі дослідження. :

-Столиці, як найважливіші міста між державами-союзниками і партнерами;

-Великі й середні міста, які володіють схожими елементами розвитку або спільністю пріоритетних видів економічної діяльності;

-Історичний досвід співпраці в минулому;

-Історична пам'ять подій минулого, що впливає на бажання допомогти в аналогічній ситуації іншому місту в сучасних умовах;

-Велика діаспорна група, що здатна розвивати і підтримувати постійні зв'язки, актуалізувати напрямки співпраці та важливі проекти;

-Культурна спорідненість / протистояння;

-Авторитет та публічність мерів міст.

Беззаперечно, подані критерії не є виснажливими. Однак варто погодитись із думкою Т. Гончаренка, що «міжнародне співробітництво на рівні муніципальних утворень здатне прискорити оновлення вітчизняної системи місцевої влади, зокрема органів місцевого самоврядування, що дає їм змогу самостійно брати активну участь в обміні досвідом між фахівцями, знайомитися з прикладами сучасного управління, підвищувати кваліфікацію та шукати нові можливості щодо забезпечення розвитку територіальних громад, окремих населених пунктів та регіонів [Гончаренко 2012: 443-444].

Висновки.

Таким чином, за допомогою обраної методологічної основи вдалося проаналізувати теоретико-методологічні підходи становлення поняття «місто-партнер» в міжнародному контексті крізь призму різних підходів та розуміння ролі такої взаємодії. Було виявлено, що часто в процесі децентралізації, локалізації та прояві власної суб'єктності міста є більш ефективними та швидкими у виробленні рішень, встановлення міжнародних форм співпраці та реалізації найбільш важливих проектів. Однак на рівні міжнародного муніципального партнерства використовується низка синонімічних понять, що в більшості нормативно-правових актах не знаходять відображення, а є лінгвістичними формами окреслення схожих процесів.

У процесі аналізу були розкриті історичні етапи міжнародної співпраці міст від часів Стародавньої Греції до найбільш сучасних зразків – дипломатія міст, міста-побратими,

міста-партнери, міста-близнюки тощо. А також окреслені найбільш відомі формати міжнародної взаємодії міст-партнерів через створення та функціонування, вироблення спільних позицій та актів діяльності всесвітніх та регіональних асоціацій. Діяльність таких структур стали важливим елементом вироблення й міжнародної регіональної політики, закріпленої в документах ООН та ЄС.

В процесі аналізу вдалося окреслити критерії та умови вибору потенційного «міста-партнера», що не обмежується лише

об'єктивним підходом географії, масштабу й культурної спорідненості міст, а й суб'єктивними показниками й міжнародною (інтеграційною) доцільністю.

Наступні наукові пошуки будуть присвячені особливостям вибудовування партнерських зв'язків та практичних кейсів муніципального співробітництва між містами-партнерами України та ЄС для виявлення важливих елементів посилення інтеграційних перспектив приєднання до унії.

Бібліографічні посилання

- Богородецька, О.І. (2015). *Співробітництво між містами-побратимами України та Польщі в контексті європейської інтеграції*: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04. Луцьк.
- Гончаренко, Т.П., Сидоренко Н.О. (2012). Міжнародне співробітництво муніципалітетів як умова ефективного розвитку маркетингових стратегій та бренду міст. *Ефективність державного управління: зб. наук. пр. ЛРІДУ НАДУ*, 30, 438-445.
- Демичева, А. (2014). Поліваріативність статусів міста у просторі міжнародних відносин: до постановки проблеми. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: філософія, соціологія, політологія*, 1(24), 67-73.
- Європейська хартія місцевого самоврядування: Хартія Ради Європи від 15.10.1985 р.*; ред. від 16.11.2009 р. (1985). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
- Закон України Про місцеве самоврядування в Україні (ред. від 21.09.2024). *Відомості Верховної Ради України*, 1997, №24, ст.170. (1997). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
- Лажнік, В. (2010). Історія зародження і становлення побратимського руху міст світу. *Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Сер.: Міжнародні відносини*, 10, 24-31.
- Лажнік, В. (2009). Сучасний стан і географія партнерської співпраці міста Луцька з містами-побратимами. *Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Сер.: Геогр. Науки*, 8, 125-135.
- Пальоха, Н. (2022). Впровадження інтеркультурної політики в Луцькій міській територіальній громаді. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, 1(12), 85-94.
- Радіонова, Л.О., Семків, В.О. (2022). *До питання про критерії класифікації «місто-близнюків»*, у: *Актуальні питання розвитку світової економіки та міжнародного співробітництва*: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., Харків, 1-28 лютого 2022 р. Харків: ХНУМГ ім. О.М.Бекетова, 208-210. URL: <http://surl.li/mgivta>
- Стрижакова, А.Ю. (2014). Вплив партнерських та побратимських зв'язків міст на розвиток міжрегіонального та транскордонного співробітництва в Україні. *Менеджер. Дослідження молодих*, 1(67), 220-226.
- Чепеленко, А. (2020). Сучасні підходи до організації міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування. *Теорія та практика державного управління*, 3, 154-161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2020_3_20.

References

- Bohorodetska, O.I. (2015). *Spivrobotnytstvo mizh mistamy-pobratymamy Ukrainy ta Polshchi v konteksti yevropeiskoi intehratsii* [Cooperation between sister cities of Ukraine and Poland in the context of European integration]: dys. ... kand. polit. nauk: 23.00.04. Lutsk. (in Ukrainian)
- Chepelenko, A. (2020). Suchasni pidkhody do orhanizatsii mizhnarodnoho spivrobotnytstva orhaniv mistsevoho samovriadvannia [Modern Approaches to the Organization of the International cooperation of the local governments]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, 3, 154-161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2020_3_20. (in Ukrainian)

- Demycheva, A. (2014). Polivariatyvnist statusiv mista u prostori mizhnarodnykh vidnosyn: do postanovky problem [Multitude of city status in the area of international relations: to formulation of this problem]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriya: filozofia, sotsiologhiia, politologhiia*, 1(24), 67-73. (in Ukrainian)
- Honcharenko, T.P., Sydorenko N.O. (2012). Mizhnarodne spivrobitnytstvo munitsypalitetiv yak umova efektyvnoho rozvytku marketynhovykh stratehii ta brendu mist [International cooperation of municipalities as a condition for effective development of marketing strategies and city branding]. *Efektyvnist derzhavnogo upravlinnia: zb. nauk. pr. LRIDU NADU*, 30, 438-445. (in Ukrainian)
- Lazhnik, V. (2009). Suchasnyi stan i heohrafiia partnerskoi spivpratsi mista Lutska z mistamy-pobratymamy [The current state and geography of partnership cooperation between the city of Lutsk and sister cities]. *Nauk. visn. Volyn, nats. un-tu im. Lesi Ukrainky. Ser.: Heohr. Nauky*, 8, 125-135. (in Ukrainian)
- Lazhnik, V. (2010). Istoriiia zarozhzhennia i stanovlennia pobratymskoho rukhu mist svitu [History of the Genesis and Development of the Twin-City Movement among the Cities of the World]. *Nauk. visn. Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky. Ser.: Mizhnarodni vidnosyny*, 10, 24-31. (in Ukrainian)
- Palokha, N. (2022). Vprovadzhennia interkulturnoi polityky v Lutskii miskii terytorialnii hromadi [Implementation of intercultural policy in Lutsk city territorial community] . *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii*, 1(12), 85-94. (in Ukrainian)
- Radionova, L.O., Semkiv, V.O. (2022). *Do pytannia pro kryterii klasyfikatsii «misto-blyzniukiv»* [To the question about the criteria for the classification of “twin cities”], in: *Aktualni pytannia rozvytku svitovoi ekonomiky ta mizhnarodnoho spivrobitnytstva: materialy mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf.*, Kharkiv, 1-28 liutoho 2022 r. Kharkiv: KhNUMH im. O.M.Beketova, 208-210. URL: <http://surl.li/mgivta> (in Ukrainian)
- Stryzhakova, A.Iu. (2014). Vplyv partnerskykh ta pobratymskykh zviazkiv mist na rozvytok mizhrehionalnoho ta transkordonnoho spivrobitnytstva v Ukraini [The influence of partnership and twinning of cities on the development of interregional and cross-border cooperation in Ukraine]. *Menedzher. Doslidzhennia molodykh*, 1(67), 220-226. (in Ukrainian)
- Yevropeiska khartiia mistsevoho samovriaduvannia* [European Charter of Local Self-Government]: Khartiia Rady Yevropy vid 15.10.1985 r.; red. vid 16.11.2009 r. (1985). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (in Ukrainian)
- Zakon Ukrainy Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini [The Law of Ukraine On Local Self-Government in Ukraine laziness] (red. vid 21.09.2024). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 1997, №24, st.170. (1997). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (in Ukrainian)